

УДК 658.153.012.7

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-12

Новікова О. С., старший викладач кафедри економіки та підприємництва, Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

ORCID: 0000-0002-6999-9268

e-mail: novikova.css@gmail.com

Ринки сільгосппродукції:

стан та перспективи виробництва курячих яєць в Україні та світі

Анотація. Постійна кількість населення, що зростає та відносна дешевизна зумовлює зростання обсягів виробництва курячих яєць в Україні та світі. Водночас корми й налагодити стабільний збут із прив'язкою до курсу долара.

Не дивлячись на ряд викликів (необхідність імпортувати інкубаційне яйце чи молодняк, залежність від цін на корми), Україна змогла суттєво наростити обсяги власного виробництва та експорту, увійшовши до першої десятки світових експортерів яєць, лише трохи збільшивши власне споживання.

Щодо структури виробників, майже половина продукту досі виробляється господарствами населення. Що ж до співвідношення різних за розмірами виробників, то за кількістю 41% виробників яєць в Україні становили мікропідприємства з обсягом реалізації до 1 млн грн, малі підприємства склали 22%, середні – 25%, а великі – 11 відсотків. При цьому, 89% всього обсягу реалізації припали саме на ці великі підприємства – а це понад 12 млрд грн.

Таким чином, майже повністю виробництво яєць сконцентровано на 19 найбільших підприємствах, а обсяги виробництва інших груп мізерні у порівнянні з ними. З'ясовано, що рентабельність виробництва яєць є досить нестабільною величиною й останніми роками демонструє зниження виробництва, впадши до катастрофічних 23,5% збитковості у 2019 році. Суттєвою проблемою є також нестабільність ціни з коливаннями навколо середнього значення від -36% до +53%, що суттєво відрізняється від коливання ціни на європейському ринку і змушує виробників орієнтуватись на експорт.

Ключові слова: виробництво яєць; ринки сільськогосподарської продукції; експорт яєць; експорт яйцепродуктів; коливання цін.

Novikova Olga, senior lecturer of the Economics and entrepreneurship department, Sumy National Agrarian University, Ukraine

Agricultural Product Markets:

Current State and Trends in Chicken Eggs Production in Ukraine and Worldwide

Abstract. Introduction. The ever-growing world population and low price of chicken eggs have provided reasons for the increased popularity and growing market of this product in Ukraine and worldwide. Nevertheless, the ability to generate profit mainly depends on minimizing feed expenses together with having long-term selling contracts with a stable price level in hard currency.

Purpose. Main goal of the article is to analyze the situation with chicken egg production in Ukraine and worldwide, outline the main problems effecting this sphere, structural characteristics of the market and develop proposals for improvement.

Results. Despite multiple challenges in the sphere (necessity to change supplier of hatching-eggs, being highly dependent on the price of feed and electric power) Ukrainian producers managed to increase production almost two times bigger in the last 20 years and became one of world's largest exporters.

The production structure has not changed much with 44% being still produced by subsistence farmers. As for the legal henneries – almost 41% of them are micro size with less than 1 mln hryvnia sales a year. Another 22% are small with 1-10 mln hryvnia sales a year, 26% - middle-size and 11% in number make large companies with more than 100 mln hryvnia sales in one year. However, they sell 89% of the value of all egg products, which is more than 12 bln hryvna in total. That is how 19 biggest henneries actually control all market.

Profitability of the egg production has been rather unstable lately with reported cost-benefit ratio of -23.5% in 2019. The price has also been unstable with fluctuations between -36% to +53% of the mean value during the year which makes business very unpredictable.

Conclusions. The conducted research revealed positive trends in chicken egg production resulting from high demand for cheap food. However unreliable Ukrainian market stimulates exportation which protects producers from price fluctuations and growth of production cost. This made Ukrainian producers 4th largest world exporter. Production in Ukraine is mainly concentrated by the 19 largest henneries. Small-scale producers strongly suffer from all negative effects and are unable to support themselves without external financial assistance.

Keywords: egg production; agricultural markets; egg exports; egg exports; price fluctuations.

¹Стаття надійшла до редакції: 10.08.2021

Received: 10 August 2021

JEL Classification: Q13; Q17; Q18; O13.

Постановка проблеми. В умовах постійного зростання чисельності населення проблема продовольчої безпеки набуває все більш важливого значення, а виробництво недорогих та поживних харчових продуктів є завжди пріоритетом. Водночас не всі уряди країн приділяють достатньої уваги підтримці власного сільського господарства, покладаючись на волю вільного ринку. Така політика закономірно призводить до зміщення структури виробництва на користь найбільш прибуткових технологій, надає додаткових переваг підприємствам, що можуть скористатися ефектом масштабу, налагодити власний експорт до стабільніших та дорожчих ринків. Так трапилось і з виробництвом яєць, де ефективність господарювання переважно залежить від здатності мінімізувати витрати на корми й налагодити стабільний збут із прив'язкою до курсу долара.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань розвитку птахівництва яєчного напрямку займаються провідні вітчизняні науковці, що досліджують розвиток вітчизняної аграрної економіки такі як: В. Г. Андрійчук, Е. М. Векслер, Л. Я. Малюта, В. Я. Месель-Веселяк, І. Г. Кириленко, Б. А. Мельник, С. І. Михайлов, М. Ф. Шкляр, Ф. О. Ярошенко та багато інших. У працях даних науковців розглядається стан галузі птахівництва та прогнозується її подальший розвиток. Не дивлячись на їх значний внесок, галузь потребує постійної уваги з врахуванням нових викликів та тенденцій розвитку. У сучасних конкурентних

умовах та за незначного обсягу державної підтримки особливо важливо спостерігати за структурними характеристиками ринку, становищем окремих груп виробників та проблемами, з якими вони стикаються при виробництві та реалізації, що і зумовлює актуальність обраної теми.

Формулювання цілей дослідження. Метою даної статті є аналіз стану виробництва курячих яєць у світі та Україні, схарактеризувати чинники, що зумовили успіх підприємств України на світовому ринку. Виявлення напрямів розвитку галузі з урахуванням структурної складової та можливі заходи сприяння настанню сприятливого стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Разом із зростанням чисельності населення світу виробництво яєць невпинно збільшувалося. За даними Всесвітньої організації продовольства та сільського господарства у 2019 р. у світі було вироблено 82 168 001 тон яєць [7] і цей обсяг продовжує зростати завдяки мінімальній потребі в виробничих ресурсах, простоті та стандартизації технологій утримання, короткому для тваринництва виробничому циклу і значному попиту шляхом зростаючої чисельності населення. Цей продукт є незамінним, бо може якісно задовольнити потребу організму в білках та жирах тваринного походження, гарно зберігається і доступний навіть для найбільш бідних прошарків населення.

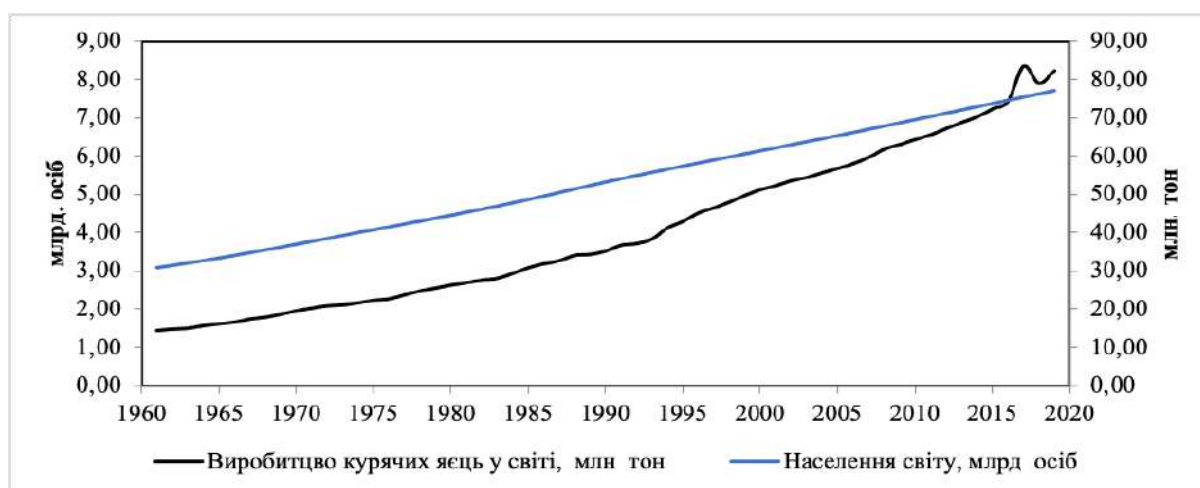

Рисунок 1 – Зростання чисельності населення та виробництво курячих яєць у світі в 1960-2019 рр.

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [11, 12]

Ще близько 7 тис. років тому курка була одомашнена орієнтовно на території південно-східної Азії, і зараз ця частина світу залишається світовим лідером у виробництві цього корисного та поживного продукту, традиційно забезпечуючи понад дві третини

світового виробництва. Цей продукт також придатний до виробництва в невеликих приватних господарствах і може підтримувати продовольчу безпеку у країнах з низьким рівнем доходу на душу населення. До недоліків курячих яєць у шкарлупі як товару є досить

значні втрати при транспортуванні, не дивлячись на специфічні вимоги до пакування. Саме це зазвичай зосереджує їх виробництво до споживача [4]. Через це значно більша концентрація виробників спостерігається довкола великих міст в межах кількох десятків км від місць реалізації. Це ж робить яйця товаром, мало придатним до експорту.

Більшість країн-споживачів підтримують власну продовольчу безпеку, самостійно забезпечуючи себе

курячими яйцями, субсидують галузь у скрутні часи та стимулюють перероблення та експортування надлишків. Проте світовий ринок яєць існує, бо переробники, а зараз, і великі мережі супермаркетів займаються активним пошуком дешевшої сировини та товарів для реалізації, а компанії-експортери зацікавлені у пошуках дорожчих ринків (рис. 2).

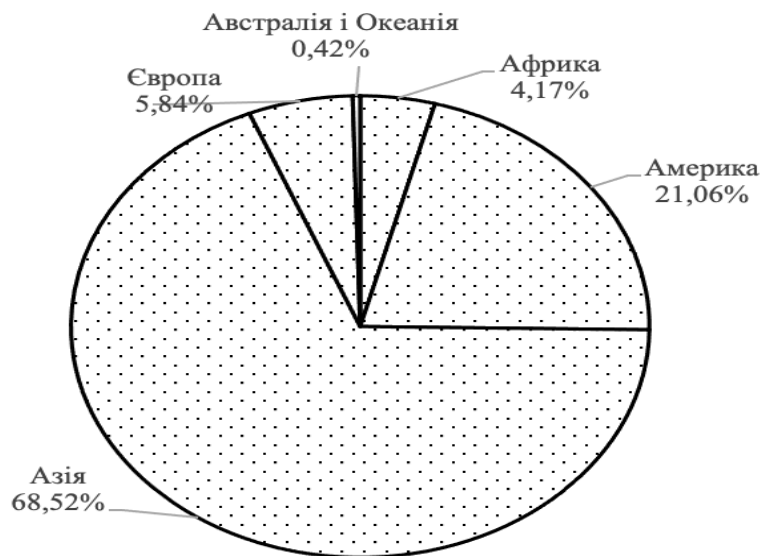

Рисунок 2 – Частка окремих частин світу у виробництві яєць, 2019 р.

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [11]

Останніми роками до першої десятки світових експортерів яєць увійшла Україна. Маючи нульовий обсяг експорту у 2000 р. за 10 років вона збільшила його до 75 тис. тон на рік, а ще за 10 років – майже до 200 тис. тон. Регіоном експорту серед інших були країни Європейського союзу. Цьому сприяла з технічної точки зору географічна наближеність, а з фінансової – стабільні та високі ціни. Так, за даними

Єврокомісії на початок 2021 р. ціна на яйця в ЄС становила 123 євро за 100 кг, в той час, як в Індії вони коштували 92 євро за кг, а в Бразилії – 84 євро за кг [6]. Північноамериканський ринок окрім суттєвої захищеності від іноземної продукції характеризується значними коливаннями цін.

У цілому баланс виробництва, експорту та споживання яєць в Україні представлено на рис. 3.

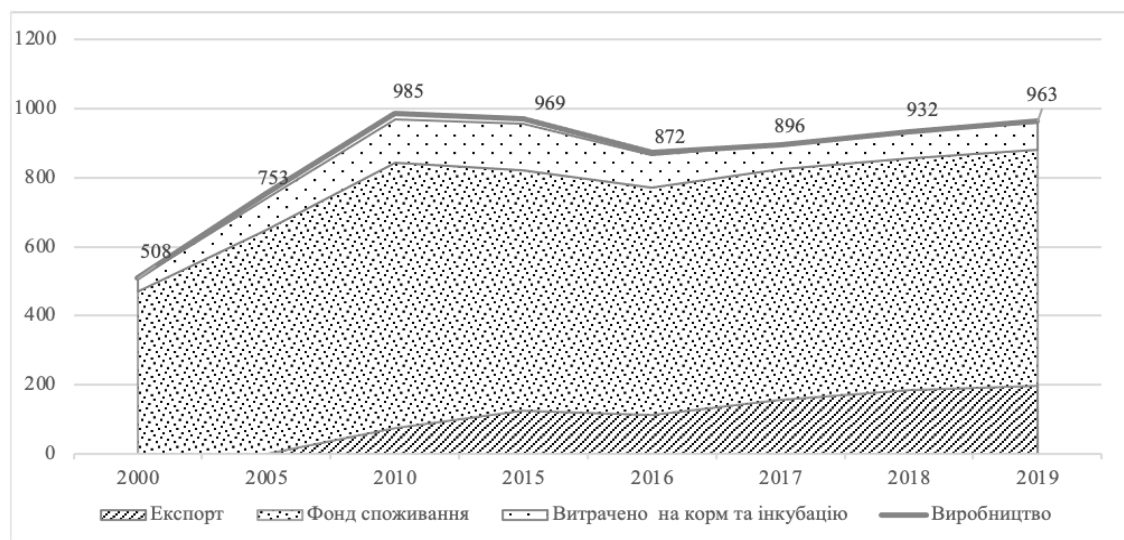

Рисунок 3 – Баланс яєць в Україні (включаючи яйцепродукти) в 2019 р., тис. т

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [5]

Представлені дані дозволяють зробити висновок, що не дивлячись на значне зростання виробництва яєць майже вдвічі за останні 20 років, споживання їх змінилось не так сильно. Виробивши 963 тис. т яєць та яйце продуктів у 2019 р. українці спожили 683 тис. т, майже на рівні з попередніми роками (647 тис. т у 2005 р.), водночас обсяг експорту стабільно зростає.

Значно менше власних вироблених яєць витрачається на корм і інкубацію, частина навіть імпортується (у 2019 р. було імпортовано 5 тис. т., переважно інкубаційних та у вигляді яйце продуктів). Галузь також зазнала впливу окремих політико-економічних факторів [1]. Так, до 2014 р. багато виробництв забезпечувались молодняком у великого підприємства-репродуктора другого порядку ДП УОППЗ ім. Фрунзе, розташованого на території АР Крим. Ця співпраця дозволяла отримувати відносно дешевий та якісний молодняк, із втратою доступу до

цього ресурсу підприємствам довелося шукати інших партнерів, у тому числі й за кордоном, що призвело до зростання ціни курчати. У результаті збільшилася кількість підприємств, що мають власні інкубатори.

Також суттєві обсяги яєць птиці виробляються господарствами населення. Цей продукт є надзвичайно низьким за рівнем витрат і традиційно присутній майже у кожному господарстві. Рівень товарності таких господарств досить незначний – на рівні 5-10% і виробництво переважно призначено для власного споживання. Відповідно обсяги випуску домогосподарств майже не змінювалися, підтримуючи стабільні 6-7 млрд шт. на рік. Що ж до структури виробництва, то якщо у 2000 р. їх частка становила майже вдвічі більше за обсяги виробництва підприємств, то поступово це співвідношення змінилося на користь підприємств, останні виробили 56% всього обсягу у 2019 році (рис. 4)

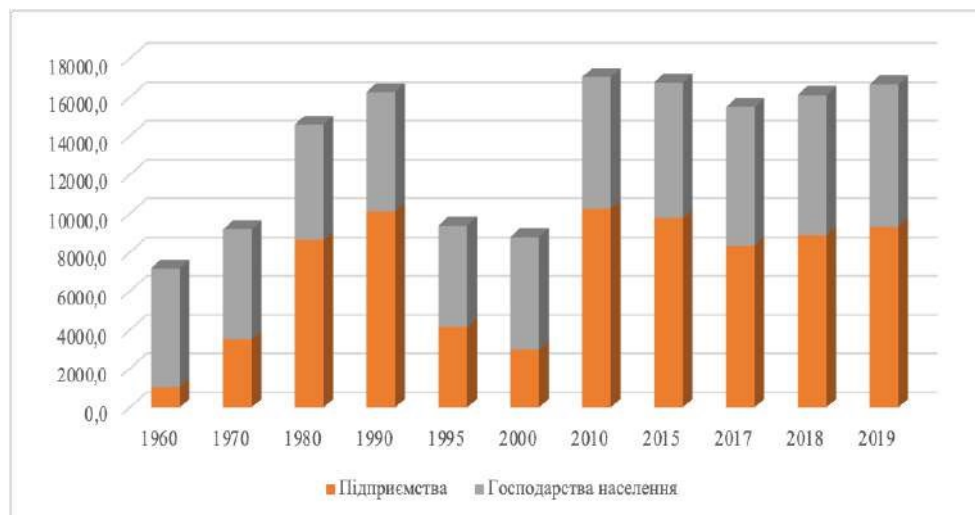

Рисунок 4 – Виробництво яєць всіма категоріями господарств у 1960-2019 рр., млн шт.

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [5]

Кількість підприємств у галузі у 2019 р. становило 168. Аналогічно Європейському союзу, що використовує класифікацію на мікро, малі, середні та великі підприємства, українське Міністерство фінансів також застосовує подібний підхід на основі вартості активів та чистого доходу від реалізації. До мікропідприємств відносять фірми з обсягом випуску до 2 млн євро на рік, малі – 2-10 млн євро, середні – 10-50 млн євро, великі – понад 50 млн євро.

На жаль, в офіційних статистичних даних така класифікація не дотримується і використовує інший розподіл за обсягами реалізації. Ми використали запропоновану Державною службою статистики класифікацію підприємств, але згрупували у більші категорії й використали традиційні назви за розміром,

сформувавши такі, що мають обсяг реалізації менш як 1 млн грн на рік до мікропідприємств, 1-10 млн грн – малі підприємства, 10-100 млн грн – середні, більш як 100 млн грн – великі, хоча за версією Міністерства фінансів України всі підприємства з обсягом реалізації до 240 млн грн мають відноситися до малих.

Відповідно до інформації представленої у табл. 1, за кількістю підприємств більш як 41% виробників яєць в Україні становили мікропідприємства з обсягом реалізації до 1 млн грн, малі підприємства склали 22%, середні – майже 26%, а великі – 11 відсотків. При цьому, 89% всього обсягу реалізації становлять великі підприємства – а це понад 12 млрд грн. Кількість і частка ринку мікропідприємств є просто мізерною, вплив малих та середніх також несуттєвий

Таблиця 1 Розподіл підприємств-виробників яєць за розміром, 2019 р.

Група	Обсяг реалізації підприємства	Кількість одиниць підприємств	Частка, %	Загальний обсяг реалізації, млн грн	Частка, %
Мікропідприємства	1 млн грн	69	41,07	16,1	0,12
Малі	1-10 млн грн	37	22,02	154,4	1,12
Середні	10-100 млн грн	43	25,60	1363,5	9,93
Великі	більше 100 млн грн	19	11,31	12202,1	88,83

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [5]

Таким чином, майже повністю виробництво яєць сконцентровано на 19 найбільших підприємствах, а обсяги виробництва інших груп мізерні, у порівнянні з ними.

Рентабельність виробництва є досить нестабільною величиною й останніми роками демонструє зниження

виробництва, впавши до катастрофічних 23,5% збитковості у 2019 році (рис. 5). Серед причин такої збитковості є різке падіння закупівельних цін в українській торговельній мережі та підвищення цін на корми та іншої сировини, що були прив'язані до курсу долара [2]

].

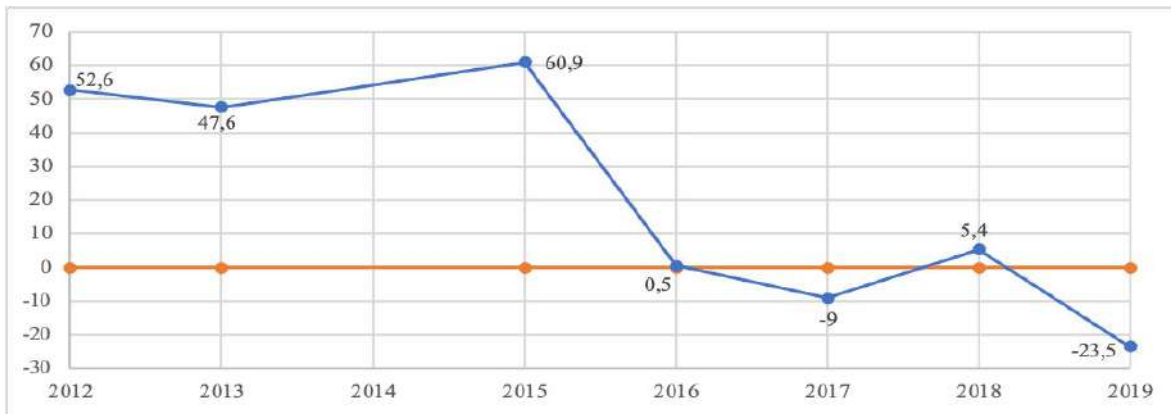

Рисунок 5 – Рентабельність виробництва яєць птиці в усіх категоріях господарств в Україні, 2012-2019 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних статистичного збірника «Сільське господарство України», 2000-2019 рр.

В умовах падіння купівельної спроможності населення та значної конкуренції всередині галузі ціни на яйця на вітчизняному ринку трималися на доволі низькому рівні. Водночас ціни на корми продовжували зростати. Особливо це стало помітно наприкінці 2020 р., коли зростаючий попит на кукурудзу на світовому ринку призвів до суттєвого скорочення пропозиції кукурудзи для перероблення на корми та

зростання ціни на них. У результаті Союз птахівників України заявив про збитковість виробництва яєць і у 2020 р. на рівні 17 відсотків. Як наслідок ми отримали стрімке здороження яєць у вітчизняних торговельних мережах.

Ціни на курячі яйця взагалі зазнають суттєвих коливань протягом року з мінімальним значенням у травні-серпні (рис. 6)

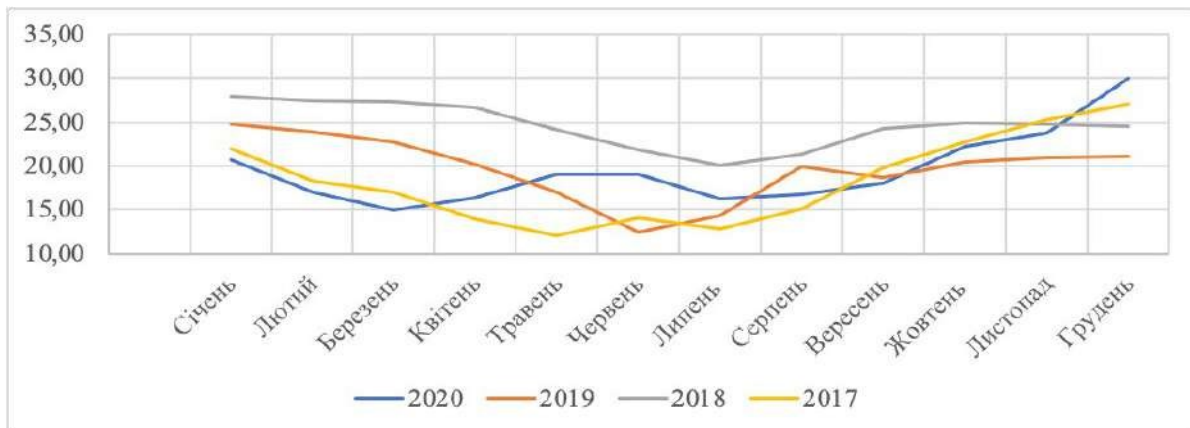

Рисунок 6 – Ціна на яйця курячі у торговельних мережах України, грн за десяток

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [5]

Причинами таких флуктуацій називають непоширеність довготривалих контрактів на постачання з фіксованими цінами, залежність зміни цін на корми від курсу іноземної валюти навіть із вітчизняних ресурсів, коливання продуктивності несучок протягом року. Зважаючи на суттєві обсяги виробництва в господарствах населення варто враховувати суттєве сезонне зниження яйценосності

домашніх несучок взимку в господарствах з традиційним утриманням птиці без додаткового освітлення у неопалюваних приміщеннях [10].

У результаті сезонних коливань ціни на яйця в торговельній мережі протягом року можуть змінюватися майже у 2 рази, а значення варіації відносно середньорічної ціни за даними офіційної статистики може відбуватися в межах від -36% до +53%

відносно середньої величини (табл. 2). Водночас для ЄС таке сезонне коливання теж притаманне, але варіація не перевищує +/- 10 відсотків. Не дивно, що підприємства-виробники намагаються уникнути ризиків стрімкого падіння ціни шляхом налагодження експортного постачання.

Таблиця 2 Відхилення середньомісячного значення ціни від середньорічного значення, %

Роки	Максимальне значення	Мінімальне значення
Україна		
2020 р.	53,77	-23,22
2019 р.	25,72	-36,71
2018 р.	13,56	-18,29
2017 р.	47,22	-34,24
ЄС		
2019 р.	9,49	-9,11

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [5, 6]

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновки про сприятливі світові тенденції у птахівництві та виробництві яєць завдяки здатності розв'язати проблему забезпечення недорогим харчуванням населення планети, що стрімко зростає. Розвиток технологій комунікацій, перероблення та транспортування спрощують можливості експорту, а стабільні та високі ціни на Європейському ринку створюють стимули до збільшення експорту. Завдяки цим факторам Україна вийшла на 4 місце у світі після

ЄС, США та Малайзії по експорту яєць та яйце продуктів. Проте розвиткові галузі перешкоджають суттєві коливання цін на внутрішньому ринку як на готову продукцію, так і зростання цін на корми та енергоносії. Майже половина всього виробництва забезпечується господарствами населення, а частка випуску малих та середніх підприємств становить лише близько 10% промислового виробництва. Саме вони найбільш потерпають від ризиків галузі й потребують додаткової державної підтримки

Література:

1. Дяченко О. В. Птахівництво яєчного напрямку – динаміка, проблеми та перспективи розвитку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 5. С. 21-26
2. Заболотний В. С., Гаврик О. Ю. Сучасні тенденції виробництва яєць в Україні. *Економіка та управління АПК*. 2014. № 1. С. 103-108.
3. Полегенька М. А. Аналіз сучасного стану виробництва продукції птахівництва в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С.137 – 143.
4. Фуклева І. Е., Аверчева Н. О. Економічна оцінка виробництва харчових яєць в Україні. Сучасний менеджмент : проблеми та перспективи розвитку: матеріали 4-ої Всеукраїнської наук.-практ. конф. 2019. Херсон : ДВНЗ «ХДАУ». 2019. С. 16-20.
5. Державна служба статистики України : офіційний сайт . URL : <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.07.2021 р.).
6. Звіти Європейської комісії : вебсайт. URL : https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/eggs-dashboard_en.pdf (дата звернення: 22.07.2021).
7. Організація продовольства та сільського господарства ООН : вебсайт. URL: <http://www.fao.org/> (дата звернення: 22.07.2021 р.).
8. Parazyan T. T, Fisinin V. I. Eggs : quality, legislation and sales issues (part 2). *Poultry and Chicken Products*, 2018. 20(3). p. 61–65. doi:10.30975/2073-4999-2018-20-3-61-65.
9. Stadelman, W. J. Chicken Eggs. *The Cambridge World History of Food*, 2000. p. 499–508. doi:10.1017/chol9780521402149.052.
10. Zeidler, G. Processing and Packaging Shell Eggs. *Commercial Chicken Meat and Egg Production*, 2002. p. 1129–1161. doi:10.1007/978-1-4615-0811-3_58.
11. Faostat : офіційний сайт. URL : <http://www.fao.org/> (дата звернення : 22.07.2021 р.).
12. United Nations Projections : офіційний сайт. URL : <https://population.un.org/wpp/>(дата звернення : 22.07.2021 р.).

References:

1. Djachenko, O. V. (2017). Egg poultry farming – dynamics, problems and prospects of development. *Ekononika. Finansy. Pravo*. 21-26 [in Ukrainian].
2. Zabolotnyj, V. S. & Ghavryk O. Ju. (2014). Current trends in egg production in Ukraine. *Ekononika ta upravlinnja APK*. 1. 103-108 [in Ukrainian].
3. Poleghenjka, M. A. (2019) Analysis of the current state of poultry production in Ukraine. *Ekononika ta derzhava*. 3. 137-143 [in Ukrainian].

4. Fokljeva, I. E. & Avercheva, N. O. (2019) Ekonomichna ocinka vyrobnyctva kharchovykh jajecj v Ukrajinі. Suchasnyj menedzhment : problemy ta perspektyvy rozvytku: materialy 4-oji Vseukrajinsjkoji nauk.-prakt. konf. / uporjad. Bolila S. Ju., Shepelj T. S. Kherson, DVNZ «KhDAU». 16-20 [in Ukrainian].
 5. State statistical service of Ukraine. Retrieved from : <http://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
 6. Euro commission report. Retrieved from : https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/eggs-dashboard_en.pdf [in Ukrainian].
 7. Food and Agriculture Organization of the United Nations database. Retrieved from : <http://www.fao.org/> [in Ukrainian].
 8. Papazyan, T. T., & Fisinin, V. I. (2018). Eggs : quality, legislation and sales issues (part 2). *Poultry and Chicken Products Poultry and Chicken Products*, 20(3), 61-65. doi:10.30975/2073-4999-2018-20-3-61-65 [in English].
 9. Stadelman, W. J. (2000). Chicken Eggs. *The Cambridge World History of Food*, 499-508. doi:10.1017/chol9780521402149.052 [in English].
 10. Zeidler, G. (2002). Processing and Packaging Shell Eggs. *Commercial Chicken Meat and Egg Production*, 1129-1161. doi:10.1007/978-1-4615-0811-3_58 [in English].
 11. Faostat : official site. Retrieved from : <http://www.fao.org/> [in English].
 12. United Nations Projections : official site. Retrieved from : <https://population.un.org/wpp/> [in English].
-

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License